

Д. 489-ФХ
579022

0724

Выг. 6
334

В. Винниченко.

Федько-Халамидник.

ИЗДАНИЕ Ц.К.К.С.М.У.

-45

4-я Советская Типография, Полтава

V.N. Karazin Kharkiv National University

00449890

8

91

~~6724~~

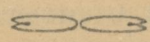
Пролетарі всіх країн єднайтеся!

КНИГОЗБІРНЯ МОЛОДОГО КОМУНАРА.

Ч. 25.

В. ВИННИЧЕНКО.

ФЕДЬКО-ХАЛАМИДНИК.

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
Ц. С. М. У.
кв. 42

ВИДАВНИЦТВО
ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ
К. С. М. У.

59 85

1004

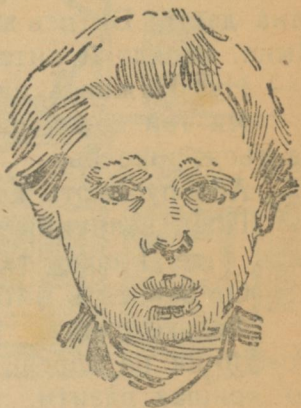
Федько-Халамидник.

Се був чистий розбишака-халамидник.

Не було того дня, щоб хто небудь не жалівся на Федька: там шибку з рогатки вибив, там синяка підбив своєму „закадишному“ другові; там перекинув діжку з дощовою водою, яку збирали з таким клопотом.

Наче біс який сидів у хлопцеві! Усі діти як діти,—граються, бавляться, тихо, лагідно. Федькові-ж неодмінно, щоб битися, щоб що небудь перевернути догори ногами. Спокій був його ворогом, з яким він боровся на кожному місці.

Наприклад, таке. Ліплять хатки з піску. Перед будинком, де живе Федько, була незабрукована*) улица, і там завжди грузли в піску коні. Після дощу сей пісок ставав липким і вохким,—для будування хаток нема краще. Поставиш ногу, обкладеш її піском і виймай петихеньку. От і хатка. Хто хоче, може навіть димаря приробити. Коло хати можна тин виліпити, а за тином натикати січинок—і сад є.

*) Невимощава.

А між хатками іде улица. Можна в гості ходити одне до другого.

Федько теж ліпить. Але раптом встане подивиться, подивиться і візьме тай повалить усе чисто—і своє і чуже ще й регочеться.

А як хтось розсердиться або заплаче, так і штовхана дасть. Битись же з ним й не пробуй,—під ніжку, зімне, насяде й пита:

— Ну? Наживсь на світі? говори.

Як той каже, що наживсь, то милує,—а як пручається,—ще б'є.

Або пускають хлопці змія.

Плац великий,—ні будинків, ні магазинів, розбіглись є де. І вітер там раз-у-раз найкращий.

От заносять змія.

Федько сидить у себе на воротах, як Соловей-Розбійник на дереві, і дивиться. Він усе любить або по кришах лазити, або на воротах сидіти. Ворота високі, і там ніби скринька така зроблена. В тій скриньці й засіда Федько.

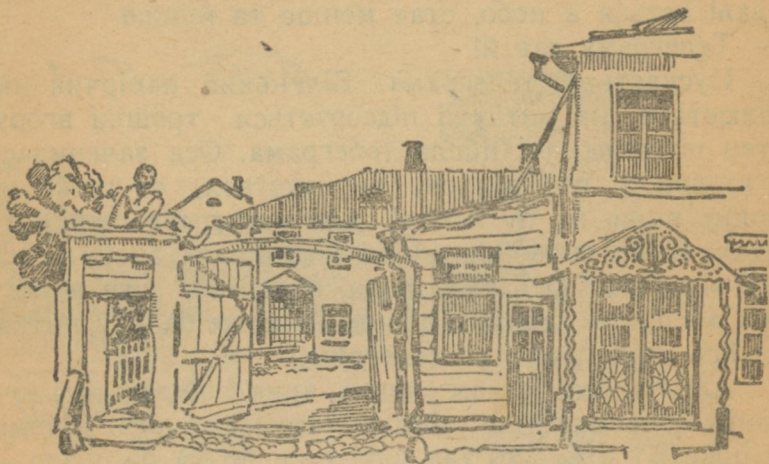
— Пускай!—кричить той, що держить.

Змій виривається, але зразу ж козиряє і б'ється об землю.

Федькові досадно: дурні, хвіст короткий! Але він сидить і не кричить нічого. Його думка зовсім инша.

Хлопці догадуються і прив'язують до хвоста ганчірку. Тоді змій плавно і легко здіймається вгору. Приємно держати його! Вітер чудесний, тільки розсо-

туй нитки та дивись, щоб на вузликах добре зв'язані були. Змій кокетує і хитає головою то в той бік, то

в другий, наче комусь шепче щось на вухо, то з одного боку, то з другого. А як дерчітки ще начеплені, аж дух радіє! Цлий день би стояв, та держав, та дивився в гору. Небо високе-високе, сине та холодне. А змії у йому білий-білий, хилитається, хвостом злегка водить, наче плава, наче йому душно, і він ліниво обмахує себе віялом. І ледве-ледве чути летіть од його дирчанне дирчаток. Не тільки бачиш, а й чуєш. Так наче Гриць або Стюпка там у горі тягне за нитку, балується там і дирчить униз.

Нитка вже дугою пішла. Ех, погано путо зроблено! Як добре зробити путо, нитка не дасть дуги. Ну, та нічого розсотуй далі.

Нитка ріже руку, але то дурниця Змій все далі й далі вється в небо, стає менше та менше.

— Телеграму дав їй!

Пускається телеграма. Біленький папірчик націплюється на нитку і підсовується трошки вгору. Вітер підхоплює—і пішла телеграма. Ось зачепилась за вузлик і пручається, виривається, от трохи не киркне вниз, не пускають! Але тут треба шарпнуть нитку. Вітер знов підхоплює і попливла знову вгору біла вісточка. Ось уже вона недалеко, вже вона в тому місці, де навіть Гаврик не може бачити нитки. Ось-ось змій прочитає телеграму.

Але тут всі разом чують крик і переводять очі з змій на землю. Іде Федько. Іде і кричить. Він міг би підійти тихенько, так щоб і не почув би ніхто,—але Федько того не любив. Він ще здалеку кричить:

— А ну, гей там, давай сюди змія!

Буде однімати. Федько іде змія однімать.

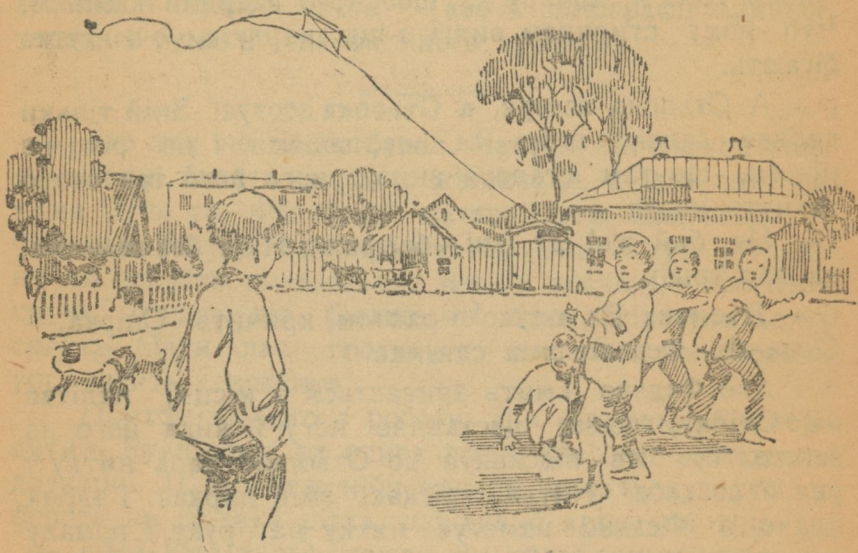
Руки вкишенях, картуз на бакир, іде не поспішає. Але тікати і не пробуй: Федько усяку собаку випередить.

Хлопці починають швидко зсотувати нитки. Але що то допоможе?

— Давай змія!—підходить ближще Фелько.

Гаврик кривить губи і хникає. Стьопка зблід, але хутко зсотує нитки, зиркаючи на Федька.

Спірка піднімає з землі камінь кричить:
— А ну, підійди! А ну!
Але Федько [навіть] рук не [виймає] з кишень і
таки підходить.

— Давай сюди змія!
Тут він уже виймає руки з кишені, бо Спірка
затуляє собою Стюпку і піднімає руку з камінем. Але
сам Федько каміня не шукає, він тільки дивиться за
Спірковою рукою.
— Даєш змія?
— А се твій змій?

— Одніму, та й буде мій.

— Овва! задавака! Так і провалю голову, тільки підійди.

— А ну бий!

Федько навіть груди підставляє, так наче йому тільки того й хочеться, щоб його вдарили камінем. Чуб йому стирчком виліз з-під картуза, очі хутко бігають.

А Стьопка зсотує, а Стьопка зсотує! Змій тільки диркає далеко вгорі та шарпається і не розуміє нічого, що там сталося внизу, чого його так скоро тягнуть назад.

— Ну, бий же! Ех, ти!—боїться... Я он без каміння, на вас трюх.

— Льонька Ва-а-сько!—раптом, кричить Спірка,— Сюда-а!... Федько змія однімає!

Але Федько ємить зривається з місця, налітає на Спірку, ловко підставляє ногу й кида його на землю. Тут же підскакує до Стьопки, хапа нитку і рве її до себе. Нитка тріскає, змії диркає. Гаврик плаче, а Федько намотує нитку на руку і помалу задом іде додому. Вигляд у його гордий, Спірка й Стьопка кидаються на його, очі аж горять, шпурляють каміння, але Федько тільки угинається й регоче.

— Халамидро! Ну, не попадайся ти на нашій вулиці! Восьявка! Зараза!

А Федько все йде та йде. Змій уже його.

Але тут, буває, візьме й зробить несподіване. Коли вже хлопці далеко і не можуть йому нічого зробити, він раптом вертається і віддає змія. Навіть принесе ще своїх ниток і дасть.

— На твого змія! Думаєш, мені він потрібний? схочу, зроблю з цілого листа. Тато з тіпографії принесе червоної бумаги так он якого зроблю...

Але так не часто буває. Частіш кінчається тим, що хлопці біжать додому, жаліються, а їхні тато чи мама ідуть до Федькової матері і теж жаліються. А Федькові ввечері вже прочуханка. Але й тут Федько не як всі діти поводить ся. Він не плаче, не проситься не обіщає, що більше не буде. Наступиться і сидить. Мати лає, грозиться, а він хоч би слово з уст, сидить і мовчить.

Приходить тато з роботи. Він стомлений і сердитий. Руки сиві од олива літер, які він складає в друкарні. Щоки теж ніби оливом налиті, худі-худі, а борода на їх така рідка, що видно крізь неї тіло.

— Що? Вже знов? — питає він, глянувши на Федька, Федько ще більш насууплюється й починає колупати пальцем кінець столу. Мати розповідає.

— Правда то? — питає батько у Федька.

Федько мовчить.

— Кому ж я говорю?! Правда те, що мати каже?

— Правда — тихо одмовляє Федько.

— Скидай штани.

Федько мовчки встає, скидає штанці й чекає, похиливши голову.

Батько здійма з себе ремінь, кладе Федька на стілець і починає бити.

Федько здрігується всім тілом і шарпа ногами.

— Лежи!! кричить батько.

— А кляте-ж яке, а кляте! — сплескує руками мати — хоч би-ж попросило тата, хоч би заплакало. Камінь, а не дитина! Сібіряка якийсь...

Вибивши „сібіряку“, батько вийма з кишені дві, або три копійки й дає йому.

— То тобі за те, а се за те, що правду говориш.

Федько витирає сльози, що виступили з очей, бере гроші і ховає в кишеню. Він за ремінь не сердиться, — він розуміє, що так і треба. Але й три копійки бере, бо справді не брехав. Як би він схотів, то міг би одбрехатися, але Федько брехати не любить.

Не любить також Федько й товаришів видавати.

Батько й за се Федька хвалить, а мати так само, сердиться.

— Так, так потурай йому, давай йому гроші, давай. Він навмисне робитиме бешкет, щоб правду сказати. Розумний батько, учить сина. Замість того, щоб повчить його за те, що покриває других, він хвалить...

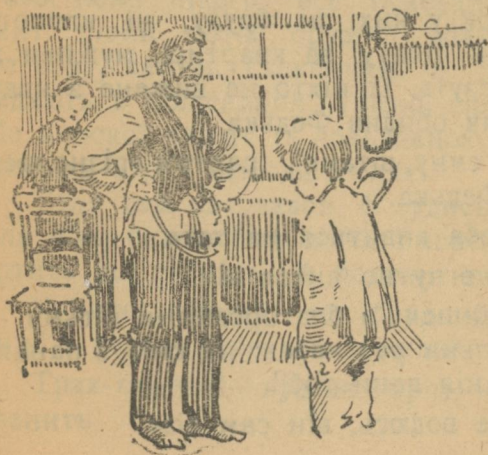
— Нічого, стара... За все бить не можна. За що бити, а за що й хвалити...

— Так, так! Хвали його, хвали...

А найбільше Федькові доставалось за Толю. Толя був син хазяїна того будинку, де вони жили. Се була дитина ніжна, делікатна, смирна. Він завжди виходив на двір трошки боязково, жмурился од сонця і соромливо посміхався своїми невинними синіми очима. Чистенький, чепуренький, він зовсім не мав нахилу до Федькових забав. Але сей халамидник неодмінно спокушав його, і бідненький Толя приходив до дому задрипаний, подраний з розбитим носом. Мати його, жінка чула і теж делікатна, трохи не вмлівала, бачучи таким свого Толю.

— Де ти так убрався?! Хто тебе так?—жахалась вона.

Толя, плачучи казав, що він не винен, що Федько його призвів на те.

В той же вечір батько Федків допитував уже „сібіряку“:

— Ти лазив з Толею драть горобців?

— Лазив.

— Ти порвав йому штанці?

— Він сам порвав. Не вмів лазити, а берегься. Хай не лізе.

Але тут вмішувалась мати.

— Та як ти смієш так говорити? То дитина благородна, ніжна, а ти мужиченя, з ним так, як з Стюпокою. Та через тебе нас з квартирі виженуть... Щоб ти не смів підходити до його, мурло ти репане. З свинопасами тобі гратись, а не з благородними дітьми. Нещастячко ти мое! І за що мене бог покарав таким сибірякою.. А батько нічого йому й не скаже, роби синку, що хочеш, бий дітей, хай нас виженуть з квартирі..

Батько мозчить і хмуро дивиться в вікно. На дворі вечір. З вікон хозяйського дому ледве чутно вибиваються звуки ніжної музики. Тепло і затишно там. Батько Толін десь похочає собі по просторій хаті, задумливо слухаючи музику. Тут же, мабуть, Толя, чистенький, ніжний з щічками, як проскура. Мати грає. Ні сварок у них, ні бруду, ні клопогу. Пожилці їм знесуть плату за квартирі, мужики за землю грошей привезуть, їх ніхто не вижене з квартирі, хоч би Толя як обидив Федька.

— Скидай, сучий сину, штани! раптом грізно звертається батько до Федька.

Федько з під лоба дивиться на тата

— За віщо?—ледве чутно питає він.

— За те, що водишся з благородними дітьми. Я тобі, паршивцю, скільки раз казав: не смій з панами водитися. Не кумпанія вони тобі!

— Та я з ним не водюсь, він сам лізе.

— Жени його під три чорти од себе... Яка він тобі кумпанія?... Лягай!

Федько лягає, але батько так б'є, що мати зостається зовсім невдоволена.

А на другий, третій день Федько знов спокушає Толю. І спокушає як раз в такий мент, коли ні одному чоловікові в голову б того не могло прийти.

Скажемо так. На дворі буря, дощ ллється з неба такими патьоками, наче там тисячі Федьків перекинули тисячі діжок з водою.

Хмари аж сині, кошлаті, так і розрізують їх зеляняві блискавки. Грім тріскає з такою силою, що аж посуд звенить в шафах.

Толя, притаївшись біля вікна, дивиться на улицу. Пусто, нема нікого, все поховалось. Тільки з гори біжить цілий потік брудної води з бульками. Дощ січе воду, камінь, стовпчики. З ринв цілі водоспади спадають в полісадник. Темно, сіро, страшно. Мама у себе в покої лежить з пов'язаною головою — вона не виносить бурі і завжди хворіє.

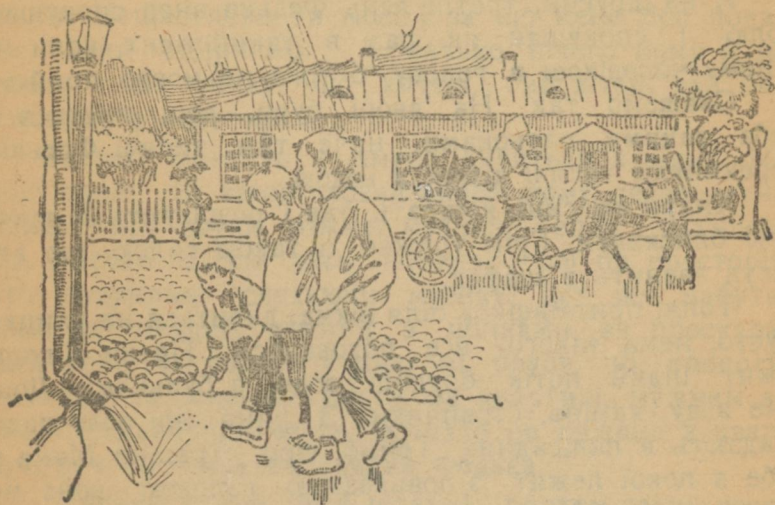
Толя теж заховався б кудись, але мама заборонила йому сидіти біля вікна, і через те Толі страшенно кортить ще посидіти й подивитись.

У, який буйний та брудний потік біжить по улиці! І де він береться завжди?

Трах-тах-тах! — лускає грім, і лампа, в їдальні дзвенить.

Толя тихенько хреститься й блідніє, але од вікна одійти не може

І раптом він бачить щось надзвичайне. На улиці, в самому потоці під дощем, мокрі без шалок бредуть Федько, Стьопка і Васько. Вони позакачували штанці

аж до живота, пацають ногами, сміються, щось видно кричать: їм весело і любо! Вода мабуть тепла, дощ, як душ у бані, так і обливає їх. Ось Федько підставляє лице під дощ, ловить краплі ротом. Які у їх смішні, мокрі голови!

Васько щось найшов у воді. Що то?.. Підкова. Федько ховає в торбинку. Вони знов назбирають

гвіздків, підков, залізячок! А Федько раз найшов навіть п'ять копійок!

Толя стає у весь зріст на вікні і махає руками, щоб його побачили. Але хлопці не дивляться на вікно. Вони падають ногами, бовтаються, грім тріщить у них над головами, але їм то й за вухом не свербить. Хмари над ними такі страшні, що дивитись, моторошно, а їм те як раз і мило,—дощ, значить, ще довго буде.

Ось вони пританцьовують, мабуть співають:

— Іди, іди, дощику

Цебром,

Цебром-цебрицею

Над нашою пшеницею“.

І дощ іде їм на голову, на плечі, на руки. Сорочки поприлипали до тіла, потік біжить, грім тріщить. Але Толі грім уже не страшний. Толя й сам би побіг на вулицю. Він ще дужче махає руками, але постукати боїться, бо мама почує.

Нарешті, Федько помічає Толю і починає махати рукою, закликаючи до себе. Васько і Стюпка теж вимахують, показують підкови, гвіздки, падають ногами, підскакують. Васько падає і сідає просто в воду, Федько й Стюпка регочуться, а Васько за ними.

Толя раптом зстрибує з вікна, швидко скидає черевички, закачує штанці і тихенько вибігає в сіни, з сіней на ганок. На йому бархатові курточка и штанці,— жалко їх. Але хлопці вже коло ганку і кричать:

— Іди, не бійсь! Дощ теплий

— Та йди! От баба, мнеться... Раз—два!

Толі холодно і страшно, але він не хоче, щоб його звали бабою. Він сходить з ганку і обережно йде до хлопців. Ніжні, випещені ніжки його спотикаються, брудний потік залива бархатові штанці, дощ враз вимочує окуратно зачісане волосся і курточку. Спершу від сього холодно, але потім робиться так славно, мило. Толя од приємности аж вищить і паца ногою по воді. Хлопці теж кричать і, схопившись за руки, біжать униз. Толя посередині.

Ввечері Толя хворий гарячий лежить у постелі, а Федька кладуть на стілець і луплять.

Наставала весна. Сніг зробився жовтий і брудний, а лід на річці такий, як намочений сахар. Потім почали текти річечки по вулицях і стала парувати земля на сонечку.

Раз під вечір Стьопка, Грицик, Спірка та інші хлопці пускали кораблики по улиці.

В сей час вийшов Толя на ганок і дивився на їх. Він сам не пускав, бо йому строго заборонено було гратись з вуличними хлопцями, але стояти на ганку можна було.

Раптом звідкись прийшов Федько. Кожушок його був весь мокрий, чобітки аж порижіли од води, шапка в болоті. Але він весь сяяв і махав величезною палицею, яка була вдвоє більша за його.

— Хлопці! А де я був!—закричав він ще здалеку.

Всі кинули кораблики і підбігли до його.

— А де? А де?

Федько ловко заткнув палицю в купу мокрого снігу, зняв шапку і витер піт.

— Ху! От так наморився, братця! Ну, так і робота була.

— Та де ж ти був? Яка робота?

— На річці був. Там так-е!... Крига йде страшенна. Базарний місток знесла к бісу. Он як! Ми ловили дошки... Я такого дуба витягнув, що ой-ой-ой!

Хлопцям аж дух захопило. А вони й не знали!

— Та брешеш? Правда?

— Піди подивись. Сидять тут кораблики пускають... Я завтра у школу не піду, зранку на річку збираюсь...

— Як у школу не підеш? А батько?

— От штука! візьму та й не піду. Здоров, Тільки!

Толя чув усю розмову і йому страшенно кортіло розпитати, як там на річці крига йде, але він терпів не міг, як йому сей Федько говорив „Тільки“. Наче він йому товариш.

Толя одвернувся і нічого не сказав, немов не чув Федька. Але так було цікаво послухати, як крига йде на річці, що він зараз же повернувся знов і сказав:

— Здоров! ти був на річці?

— Був.

— Здорово йде?

— Біжи подивись, як мама пустить — посміхнувся Федько і одвернувся від Толі.

579022

Толя почервонів,—як він сміє насміхатись, мурля погане! Як пожаліється татові, йому зададуть!

А Федько розказував тим часом далі:

— Вся річка йде. Страшенно так суне та тріщить... А наро-о-ду на березі, повно! Один хлопець хотів поїхати на кризі та злякався, а я завтра поїду.

Толя хотів іти додому, але, зачувши ці слова, навіть зійшов униз до хлопців.

Хлопці теж були вражені,—от скажений сей Федько! Там, десь, дивитись страшно, а він полізе туди.

— Та на саму кригу полізеш?

— А-то ж куди! От і палиця вже є,—показав Федько на застромлену палицю. — Весело на кригах! Я бачив, як торік їздив Антошка... Та я тоді не достав палиці. . Гайда завтра разом? Га?

Спірка й Стьопка почухались: у школу треба.

— Е, в школу! один день пропустимо, от біда велика!

Толі страшно було слухати такі розмови, але він не мав сили одійти.

Хлопці почухались і таки рішили йти завтра до річки. Умовились, що всі троє зійдуться на сьому самому місці рівно о восьмій годині.

Коли Федько прийшов на другий день на призначений пункт, він застав там Спірку, Стьопку і... Толю. Толя був увесь закутаний у шарфики, з-за

яких визирав тільки кінчик носа та оченята. Оченята йому були якісь чудні, не то винуваті, не то злякані.

Федько Толі здивувався

— А ти чого? Може, теж з нами?

Толя трошки почервонів і сказав:

— Я тільки підійду подивлюсь, а потім піду в школу.

— Іди, дивись, — згодився Федько і почав витягати з снігу палицю. Він її сховав туди ще вчора ввечері.

Палиця чудесна була! На кінці гостра, ще й з гвіздком, як устроиш у кригу, не посковзнеться. Книжки Федько прив'язав собі на живіт і закрив кожушком. Смішно було дивитись, що він став такий пузатий.

— Наче твій тато... — сказав Спірка Толі

То була правда, сам Толя се бачив, але йому все-ж таки досадно стало. „Тато“... Зовсім не „тато“, а „папа“. А потім, що ж тут такого, що у його папи більший живіт, ніж у їхніх *тат*? Бо його папа багатий, от і все.

Толя їм нічого все-ж таки не сказав, він був хлопчик делікатний, вихований, Федько, той, як би зачепили його тата, зразу б грубости почав говорити, а то й битись поліз би

А Толя навіть щось сказав до Спірки. Але Спірка не чув, бо вони в той час підійшли до спуску з гори. Тут уже не до балачок, — стало видно річку. Повіді ще не було, але яка стала чудна річка! Вся сіра, покопирсана, ряба. На березі комахньою стоять і ходять люде. Сонце хитро виглядає з-за парового

млина. Галки кудись летять довгими рядами і кричать. А як блищить кінчик хреста на Богоявленській церкві! Ух, гарно!..

— А ну, наввипередки!— раптом закричав Федько і як вихор зірвався з місця.

Стьопка й Спірка заверещали, й побігли за ним.

Толі теж хотілось і заверещати, і побігти, і навіть фицнути так саме ногою, як зробив Стьопка. Але він того не міг зробити—кричати на улиці не личить благородним дітям, бігти ж трудно, бо козушок його такий довгий та тяжкий, і на ногах глибокі калоши. Та ще на спині ранець з книжками.

Толя тільки дивився, як миготіли ноги Спірки та Стьопки. Ось Стьопка загубив книжки. Зупинився, підхопив, знов фицнув і полетів за передніми.

Толя нагнав їх аж коло самої річки. Зблизька річка здавалась ще чуднішою. Видно було, як помалу тяжко йшла крига. Лід тріщав, лускався, крижини лізли одна на одну, чисто було схоже на те, як женуть великий гурт волів. Вся сіра маса худоби сунеться помалу, але деколи один віл вилізе на другого і тоді в тому місці починається гармидер, воли налізають один на одного, стоять крутяться, аж поки ті, що почали гармидер, не проштовхнуться наперед.

По всьому березі стоїть народ. Хлопці живчиками просуваються поміж дорослими і без перестанку кричать дзвінками веселими голосами. Скільки

тут школярів, які завтра скажуть учителю, що їм у сей день „голова боліла“ і вони не могли прийти „в клас“!

А річка все суне й суне вперед Крижини з мокрим рипом труться одна об одну. Вони такі поважні та старі, аж жовті. Звідки вони поприпливали сюди? І куди попливуть? От сісти б на одну з них і їхати на ній десь далеко-далеко. Кругом другі крижини, їх треба одпихати, щоб не лізли на сю, а то, як налізуть, то потоплять. Добре, як встигнеш перестрибнути на другу, а як шубовснеш в воду. А вода, ух, чорна, глибока та холодна, аж пищить.

Але знаходяться смільчаки, що стрибають на крижини і їдуть на них якийсь час. Десятки хлопчачих очей з заздрістю слідкують за молодцями. А молодці візьмуть та ще й ногами потопають по льоду, от, мовляв, крига яка, не провалиться. Де-які з них перестрибують на другі крижини і навмисне запиняються на самому кінчику над чорносиньою, густою водою.

— А ну, ти там! Хочеш раків половить?—кричить хто небудь з дорослих на молодця.— Злізай на беріг!.. Шубовсне в воду, витягай його.

Молодець ніби не чує, але потопавши на кризі, сходить на беріг.

Толя часто подивлявся на Федька,—ну що ж він не йде на кригу. Федько щось говорив Стьоппі й Спірці і показував на річку головою.

Толя підійшов ближче і почав слухати.

— ...А то що! стрибають тут...—говорив Федько—, подумаєш, яка штука. Ні нехай хто на той бік по кризі перейде, от буде герой!

— Ну, на той бік!—покрутив головою Стюпка,— як затре кригою, що будеш робити?

— А ти на другу!—блиснув очима Федько.—А з тої ще на другу!.. От зроби так! Зробиш? Га?

— А ти зробиш?

— Може й зроблю..

Толі страшенно хотілось подивитись, як Федько буде стрибати з крижини на крижину. Він пострибає і, розуміється, злякається і почне плакати; його знімуть з криги, а всі потім будуть з його сміятися. Хай не задається.

— Ні за що не зробиш!—сказав Толя Федькові, киваючи на річку.

Федько мовчки подивився на його і нічого не сказав. А Толя бачив, як у Федька навіть губи побіліли, а очі стали такі чудні гострі, коли він вдивлявся в кригу. Ага! мабуть, боїться.

— А ну, спробуй!—знов сказав Толя.—Ти ж хвалився, що будеш їздити на крижинах. А ну!

А крижини сунули та сунули. Іноді вони розривалися і між ними робилась чорна, страшна латка води. В тій воді пливла солома й трісочки. І солома й трісочки крутились і десь зникали,—так вертіло там воду.

— А давай об заклад, що перейду, на той бік—
вмить звернувся Федько до Толі

— Ба не перейдеш!

— Ну, давай! Об що йдеш! Як перейду, даси мені
свій ніжик, що з костяною ручкою. А як не перейду,
я тобі дам свого чижика. Хочеш?

Толі зовсім не хотілось чижика, на віщо йому
чижик,—але він згодився.

— Ну добре! Давай руку Спірка, перебивай.

Спірка перебив, і Федько став тісніше підперізу-
ватися, оддавши Стьоппі свої книжки

— Тільки ви мовчіть...—тенором сказав усім Федь-
ко.—А то, як побачать, що я хочу переходити на той
бік, то не пустять. Нехай думають, що я хочу коло
берега походити.

— Добре!..

Федько підперезався, взяв у руку палицю, спро-
бував її і насунув щільніше шапку.

— Ну, гляди ж!—промовив він до Толі якимсь чуд-
ним голосом і пішов просто на кригу.

— Федько пішов! Федько пішов!—закричали хлопці,
які вже давно зачіпали його, щоб ішов на кригу.

Федько стрибнув на лід і, наче пробуючи його
потопає ногами. Крижина добра була, товста, міцна.

Федько потроху наблизився до другої, походив,
палицею змряв, чи товста. Потім озирнувся до
берега і раптом стрибнув на другу крижину.

Спірка, Стюпка й Толя дивилися за ним з замиранням серця.

— А куди ти там—закричав до Федька якийсь робочий сбоку—куди понесло тебе? Вертайся назад!

Але Федько, мов не чуючи, підбіг на край своєї крижини і знов став тикати під нову крижину. Та була зовсім тонка. Спробував надушити її палицею, — угинається. А позаду кричать і махають руками, щоб вертався. Федько вибрав іншу, ся товща. Розбігся і стрибнув Крижина тільки злегка хитнулася і заспокоїлась.

— Та що він сказився, паршивець!—закричали вже інші на березі: куди його потягла нечиста сила! Ей, ти, вертайся сюди зараз!

— Ну дивіться на сього одурілого хлопця!

— Та біжіть стягніть його, сукиного сина! Але бігти було вже пізно. Федька несло вниз, і він був уже на середині. Він часом оглядався, піднімав на палиці шапку, весело крутив нею і кричав щось. Розібрати не можна було, що він саме кричав, але, чути, щось веселе і завзяте.

— Та чий він?—питалися кругом.

— Федько, Івана тіпографщика син. Халамидро звісне.

— Ну й пробий голова... Ач, яке виробляє! Ах, ти-ж, Боже наш!

А Федько, справді, щось надзвичайне виробляє на річці. Він то повз на животі по тонких крижинах,

то вправся палицею і перестибував через водяні латки, то бігав з кінця в кінець криги, не маючи виходу. Здавалось ось-ось налетить на його ота кучугура криги, зітре, зімне й сліду не зостанеться од комашинки-хлопчика. Але комашинка, якимсь чудом, ловко видряпувалась на самий гребінь кучугури, скоренько з'їзджала з неї і бігла знову, з крижини на крижину.

На березі було тихо. Хлопчики замерли з роззявленими ротами і широкими очима. Старші хвилювались і пильно слідкували за кожним рухом „шибеника“. Як той щось замнеться, так всі зараз затурбуються, де-які починають кричати всякі поради:

— Вправо! вправо бери, сукин син!

— Куди вправо?—махає на порадника другий рукою.—Там вода, хай жде, друга крижина підпливає... Не рушся, стій на місці!

На щастя, Федько не може чути ніяких порад і щасливо добірається до берега.

Хлопчаки починають од щастя пищати, боротись, кидати каміннями у кригу. Дорослі легче зітхають і, хитаючи головами лають Федька-халамидника. Але в лайках нема ні злости, ні досади. Ловкий хлопчак, що й говорити. Як пробрався собака, га?

Федько з того боку махає надітою на палицю шапкою. Той беріг пустий, бо туди не можна пройти з улиць—чийсь мури і тини.

— А як же він назад добереться? Невже знов по крижинах?

— А так і є, він знов по крижинах!

Справді, Федько стрибнув на крижину, потім на другу і знов на березі усі притихли, слідкуючи за одчаяним хлопцем. Ніхто вже не кричав поради, ніхто не лаявся, тільки не зводили очей з маленької комашинки, яка дряпалась, бігала серед страшних сірих крижин, стрибала, метушилася. Така маленька комашинка, а як вона ловко, безстрашно обдурювала величезні шматки льоду, що з тріском лізли на неї, немов збирались розчавчити нахабне живе створіння. Як се створіння топтало ту сіру купу криги і ще

навіть часом вимахувало своєю малюсенькою паличкою.

— Ну, й шибеник! — зітхав хто небудь, як Федько видряпувався з скрутного місця.

А „шибеник“ все ближче й ближче присувався.

Ось уже недалеко. Видно вже як швидко оченята його бігають на всі боки, вишукуючи місце, де перестрибнути. Найшов. Вперся палицею. Палиця сприснула. Ударив дуже в лід і знов уперся! Сстоїть добре. Раз! і вже на другій крижині. Жилаве чортове хлопча. Стриба, як кішка.

І от хлопча уже на березі. Кругом його крик, писк товаришів. От-це молодець так молодець. От як треба!

— Ну, шастя твое! що ловкий! — качають головами дорослі. Але не лають і не сердяться, — що говорити такому зайдиголові.

Толя аж задихався, дивлячись, як Федько перебірався по крижинах. Оченята йому розгорілися, серце билось міцно і гаряче. Нічого там страшного нема, на тих крижинах. А зате як інтересно, як весело! От би взяти та собі побігти. Тільки скинути калози, а то в них важко. То зовсім не трудно. Узять у Федька палицю, встромляти у лід і стрибать. Велика штука!

А коли Федько вийшов на беріг, коли його стовпили хлопці і з радістю та захватом дивились на

його, як на героя. Толя почув, що він теж може перейти. І не тільки може, а от візьме й перейде!

І він, нічого нікому не кажучи, хутенько скинув калоші, зструсив ранець з плеч на землю і підійшов до Федька.

— Дай мені свою палицю!—сказав він. Федько здивовано подивився на панича.

— На що тобі?

— Я теж хочу йти на той бік.

— Куди??

— На той бік.

Спірка й Стюпка так і фиркнули. Але Федько не засміявся.

— А як упадеш у воду?

— Не бійсь, не впаду. Давай!

— Лучче не треба, Только... Ти не вмієш.

— Овва! Ти один умієш. Ну давай палицю. Що, може жалко?

— На...—стиснув плечима Федько—тільки гляди...

Толя взяв палицю і пішов на кригу.

— А куди знов? Чого? Хто? раптом закричали люди, побачивши Толю на льоду.

Але Толя, так само як Федько, побіг далі і стрибнув на другу крижинку. В сей час насунула ціла купа льоду і одрізала Толю від берега.

Толя опинився сам серед страшних, холодних крижин, які всі ворушились, лізли одна на одну—тріщали, крутились.

На березі щось кричали, бігали. Толя розтервся—хотів бігти назад, але не можна—перед ним ціла смуга води. А ззаду суне величезна скеля льоду. Вона наче спеціально хоче налізти на Толю, так весь час напірає на його кригу.

Толі зробилось страшно. В руки стало якось дуже холодно, ноги ослабли і сковзались по льоду. Хотілось упасти на лід, притулитись до його всім тілом і кричати кликати на поміч.

Але він і те боявся зробити. Тільки стояв і тихенько став плакати.

А люде на березі хвилювались, кричали, радились, як вирятувати Толю і не знали, що зробити, бо кожний радив одне, другий друге, третій третє. Всі йшли разом з крижиною, на якій стояв і плакав Толя, кричали, махали руками, кудись когось посиляли. А Толя тим часом все плив далі. Він уже випустив палицю з рук і хукав на червоні пальці, обливаючи їх сльозами.

Деякі з дорослих пробували зайти по крижинах до Толі з другого боку, але крига угиналась, ломилась під ними, і один швець навіть трохи не впав у воду.

В сей час звідкись узявся Федько. Він, як тільки Толя розтервся на льоду і всі побачили, що злякався,—десь зразу зник. Його навіть хотіли вилаяти, що призвів панича до такої біди. Але Федько як під кригу пішов.

— Ага! Злякався, стервин син! Шибеник чортів, навчив хлопця та й утік.

І от коли всі метушились, бігали і не знали, як вирятувати Толю, несподівано з'явився Федько. В руках йому була довжелезна палиця, в яку він почав забивати гвіздка, раз-по-раз заклопотано подивляючись на Толю; Спірка і Стьопка всіма силами старались помагати йому.

Ну, гвіздок забитий, держиться добре

— А ну, гей, дайте дорогу... З дороги—же?

Всі розступились на крик. А диви, знов сей шибеник!

Але він з палицею, чи не рятувать панича збирається?

— Ти куди халамидро?

— Дорогу!... А ну, дайте дорогу!

Федько продерся кріз юрбу, вибрав крижину і стрибнув.

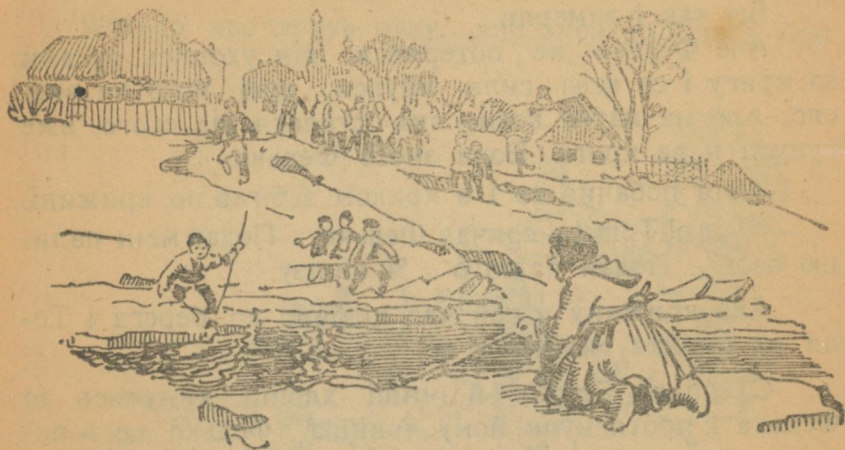
— Держись, Только! Я зараз буду коло тебе! Держись, не бігай, стій на місці!

Толя, забачивши Федька, захвилювався і хотів бігти, йому назустріч, але приказ Федька зупинув його.

Хвилини через п'ять Федько вже був на Толіній крижині.

— Ну дай руку... Іди за мною. Та не бійсь, іди сміливо. Палицю візьми та впирайсь. Ну, так... Держись... Стій... Я перестрибну, а ти підожди...

— Ой, не ходи! Я боюсь...—ухопився за його Толя.

— Та стій! От дурне... Я перестрибну і присуну до тебе свою крижину, а ти перейдеш... Бо сам же не перестрибнеш...

Федько перескочив, підбіг на край своєї крижинки вперся палицею в сусідню купу льоду. Крига зашаруділа і підсунулась до Толі.

— Тепер переходь сюди!.. Ну от бачиш!.. Тепер іди на сей край. Іди сміливо, не бійсь... Ставай тут. Стій, не бійсь. Я піду назад підштовхну тепер до берега...

Федько перебіг на другий кінець крижини і тільки хотів упертись палицею в дно річки, як раптом

під ним почувся тріск, крижка крижина розломилась на двоє і Федько зник з льоду.

Всі так і замерли.

Але Федько не потерявся, він ухопись руками за кригу і со всієї сили пнувсь, щоб його не знесло. Але на латку води, яка сталася від сього, вже сунула нова крига. Вона знесе Федька.

Толя побачив се і з криком забігав по крижині.

— Толю! Толю!—кричав Федько. — Подай мені палицю свою... Подай палицю. Я вилізу.

Але крижину в сей час підбило до берега і Толя як стрілка вилетів з неї.

Стьопка, Спірка й інші хлопці кинулись до Федька і протягнули йому палицю. Федько весь по-синів, уже хотів взятись за палицю, але рука не слухалась, залякла.

А підійти до його не можна, бо крижина угинається, заливається водою і може розломитись знов.

--- Стьопка, ляж на лід та підсунься до мене—прохрипів Федько.

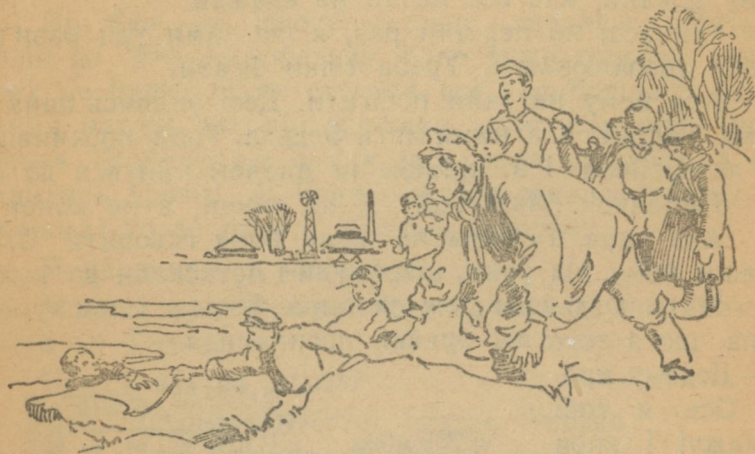
З берега дорослі шось кричали, але хлопці не слухали. Стьопка ліг і став підсуватись до Федька.

— Зійдіть там з криги, хто лишній—крикнув Стьопка, озирнувшись

Але в сей час один з хлопчиків подав Стьопці шворку з'язану з поясів. Стьопка кинув її Федькові.

— Хватай, Федю! Хватай... Швидче, Федю, бо крига йде.

Федько протягнув руку, але знов ухопився нею за лід.

— Не можу...—прошипів він—руки не держать, упаду...

І раптом вхопив зубами за шворку, набрав повен рот, міцно стиснув зуби і мотнув головою, мовляв,—„тягни!“

Стьопка, хлопці і дорослі з берега почали тягти Федька.

— Держись, Федю, держись, нічого.. Ех, держись ще трошки! Браво!

Федько був весь синій од холоду і того, що держався зубами за пояс. Але, як тільки витягнули його на тверде, він став на ноги і почав швидко швидко топтати й махати руками. Вода лилася з нього, зуби йому цокали, але він на те не вважав.

— Нічого, не перший раз, я сеї зими три рази на льоду провалювався. Треба тільки бігати.

Але йому не дали побігати. Десь узялись папа й мама Толіни, а з ними мати Федька. Толя, побачивши їх, затрусився і з криком та плачем кинувся до їх.

— Папочко!.. Мамочко!.. Я не винен, я не винен!..

Але папа й мама не дали йому говорити. Схопивши йому під руки, шарпнули і потаскали до дому.

Мати Федькова теж схопила Федька і так турسوнула, що з того аж бризки посипалися.

— Додому, ирде! Ось я тобі покажу! І знов так потягнула, що Федько мусів бігти за нею. Такою блідою й лютою Федько ніколи не бачив свою матір.

А попереду батьки тягли Толю, який весь

час спотикався, щось кричав і голосно плакав. Бать-

ки йому щось відповідали і шарпали так, що Толі кілька разів спадала з голови шапка.

Раптом вони зупинились і підождали Федька з матір'ю.

— Він був на льоду?—грізно звернувся батько Толін до Федька. Федьку було дуже холодно, зуби йому не переставали стукати, все тіло боліло од шарпання матері, але він все-таки встиг помітити, що у батька Толіного аж слина запеклася на губах, а очі налились кровію. А Толя з жахом задирав голову то до мами? то до папи і жалібно говорив:

— Я не винен, я не винен.

— Мовчи! крикнув до його батько, і знов повернувся до Федька:

— Був...—він на льоду?

— Був... цокаючи зубами, сказав Федько.

— Неправда! Неправда! — ще жалібніше і з страхом забився Толя.—Я не хотів іти, а вони мене потягнули на річку.

А потім Федько узяв і пихнув мене на кригу... Спитайте всіх... Я не винен.

Федько аж труситись перестав і подивився на Толю. А мати Федькова так і спалахнула:

— Ох, Боже ж мій! Та що ж ти собі думаєш, люципире ти! Та батько ж з тебе три шкури злере, та він же на тобі живого місця не оставить. Чом тебе чортяка не вхопила там у воді, ти идоляко!

І вона зо всієї сили ударила Федька по голові. Федько аж упав на одно коліно і закрив руками голову. Мати знов хотіла ударити його.

— Підождіть, Іванихо...—зупинив її батько Толін— і підняв Федька.

— Встань. Чекайте, Іванихо... Я хочу спитать його.. Федьку, я вірю тобі, я знаю, що ти ніколи не брешеш, не бреши й тепер, говори, ти потягнув Толю на річку.

Федько трусився, коліна йому зігнулись і хилились на всі боки. Бін мовчав.

— Говори ж падлюко!—торсунула його мати.

Федько глянув на Толю,—той великеми, повними страху й тоски очима дивився прямо на його. Сльози текли йому по щоках і зупинялись в куточках рота. Толя машинально злизував їх язиком і все дивився на Федька з чеканням чогось страшного.

— Ну, говори ж, Федьку!—нетерпляче сказав батько Толін.

Федько одвів очі од Толі, похилився і тихо сказав:

— Повів...

— І пхнув його на кригу?

Пхнув...

— Паршивець же ти!—крикнув Толін батько і сильно хляснув Федька по лиці. А потім повернувся до Федькової матері і сказав:

— Надіюся, що на сей раз чоловік ваш покарає його, як слід. Інакше лучче очистіть мені квартиру.

Федькові знов упала з голови шапка, як ударив його Толін батько. Він підняв її й подивився на Толю. Але Толя тулився до матері, яка милувала вже і жаліла його:

А ввечері, коли мав прийти батько Федьків з роботи, Федько кашляв і облизував горячі губи. Йому було страшено жарко.

— Ага, бухикаєш, кашляєшь, идсле?— обзивалась од печі мати.— Підожди, лідожди, візьме тебе чорт... Ось нехай ще батько прийде та погріє ще ремінем. Що, есть жар?

— Есть...— тихо одповів Федько, а сам придивлявся, як в очах його стояли дивні жовті й зелені плями.

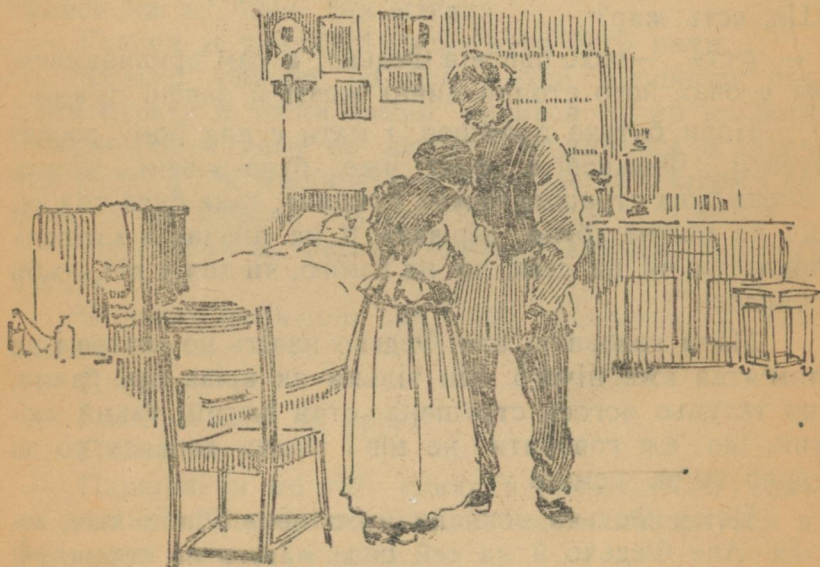
Коли батько прийшов і мати стала йому розказувати, Федькові в очах уже було зовсім жовто, голова була страшно тяжка і гаряча; така була тяжка, що не можна було держати її на плечах і хотілось покласти чи на стіл, чи на землю, чи хоч у піч,— аби покласти.

Мати говорила, але Федько навіть не слухав і не пам'ятав вже нічого. Він тільки як крізь сон бачив, що татуньо чогось страшено став лютий, такий лютий, що аж говорити не міг і тільки хапався то за горло то за ремінь.

Потім Федька поклали на стілець і били вже, як слід. Але Федько й на сей раз навіть не скрикнув. Тільки, як батько пустив на мент руку, якою держав його, Федько впав додолу й не рушався.

— Встава-ай!!—ревнув батько й шарпнув сина за руку; але рука була така гаряча, а лице сина було таке дивно спокійне, що батько кинув ремінь і нахилився до Федька. Федько вже нічого не чув і не бачив.

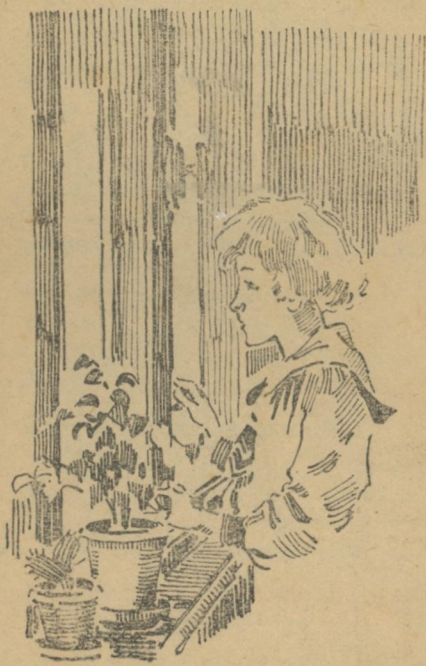
А через три дні лежав уже мертвий Разів. За два він приходив до пом'яти, питав, чи били Толю, щось бурмотів і знов падав непритомним. А в непритомности когось просив, комусь грозився і все чогось допитивався у Толі.

Батько й мати не отходили від його постелі, трусились і мовчки боролись з смертю. Але смерть поборолася.

На четвертий день Федька ховали. На кладовище шли хлопці зо всіх сусідніх улиць. Спірка, Стьопка й Гаврик плакали навзрид.

А Толя тихенько виглядав з вікна. Мама йому строго-наказала не виходити до уличних хлопців.

А йому було цікаво подивитися, як будуть ховати Федька-Халамидника.

Коли Федькина труна зникла за ріжком і вже нікого не було видно, Толя відійшов від вікна, повернувся на одній ножці і побіг грати з чижилом.

Сього чижила він велів Федькиній матері віддати тому, що він виграв його у Федьки.

В издании Центрального Комитета КСМУ
„Библиотека Юного Коммунара“.

ВЫШЛИ ИЗ ПЕЧАТИ:

1. Программа РКСМ.
2. В. Ленин. Завдання спілок молоді.
3. Резолюции и постановления III Всюкр. Съезда КСМУ.
4. Х. Раковский. Борьба за молодежь (на русск. и укр. яз.).
5. О. Леонтив. За ким йти молоді.
6. Организационное строительство КСМ.
7. Больше внимания рабочей молодежи! Сборник материалов и тезисов.
8. М. Вартель и Л. Шапкин. Начатая стройка.
9. Юная Гвардия. Сборник статей Бухарина, Зиновьева Колонтай и др. (распродано).
10. А. Л. Луонтьев. Пролетарское юношеское движение Изд. 2-е (распр.).
11. „Дети труда“. Сборник рассказов М. Горького, А. Чехова, А. Гастева, А. Библика, И. Лекай и др.
12. Повышайте квалификацию подростков! Сборник.
13. Библик. К широкой дороге. Цена Рб. 4000.
14. Школа рабочей молодежи на Украине. План школьного строительства на 1922 г.
15. И. Волнов. Ванька. Цена Рб. 4000.
16. Д. Лондон. Забастовал. Цена Рб. 4000.
17. Игнат. Внимание резервам. Доклад на VI конференции КПУ. Цена Рб. 3000.
18. И. Вольнийв. Івасик. Цена Рб. 2000.

Вышел на печати сборник „ДЕТИ ТРУДА“.

Содержание: М. Горький—Люди будущего. А. Гастев—В утренней смене. А. Чехов—Ванька. Л. Андреев—Петька на даче. И. Лекай—Заря. В. Плетьев—Воспитание Ванюшки. А. Библик—Клепают токаря. Стихотворения Демьяна Бедного и А. Безыменского. Цена в художественной обложки Рб. 5000.

Склад издательства: Харьков, Мироносицкая, 21-б.